

## SLOVENSKA PLANINSKA LEGENDA

### DR. TONE STROJIN

Kaj je Aljaž naredil na Triglavu, je znano. Najbrž bi se pri anketiranih ljudeh (pa ne samo pri gornikih) odgovor glasil, da je postavil slovenske kočje okrog Triglava, da nam je pred Nemci obranil Triglav, da je uglasbil znano planinsko himno »Oj, Triglav, moj dom« — pa še kakšen odgovor bi dobili.

To so dejstva. Osebnost menim, da je največja Aljaževa zasluga ta, da je s simbolnim dejanjem, z Aljaževim stolpom **dal Triglavu, pa tudi gorništvu, narodni pomen**, da je slovenskemu človeku s svojimi kočami od Aljaževega doma do Triglavске kočje in s popravljenimi potmi na vrh Triglav približal človeku.

Resda so célo stoletje pred Aljaževim prihodom na Dovje plezali na Triglav najbolj srčni med podjetnimi Slovenci, vendar so plezali iz lastne strasti, kot je zapisal Valentin Stanič, ne zaradi gorništva, iz prestiza ali celo zaradi slovenstva.

Aljaž je bil tisti, ki je planinskim dejanjem šele dal narodni pomen, hkrati pa je s svojimi planinskimi kočami **poskrbel za človekovo varnost v gorah**. Ker je to najbolj vidno, praktično in uporabno lahko storil s kočami in z izboljšavami poti v gorah, je to storil prav na Triglavu.

### ALJAŽEVO AKTIVNO SLOVENSTVO

Aljaževe kočje in stolp na Triglavu so **narodna, kulturna in stavbna dediščina**, ki je svoj patos narodne zavednosti ohranila v precej spremenjenih razmerah še danes.

Aljaževi spomini v Planinskem vestniku niso le **slovenska planinska klasika in kronika Triglava**, pač pa tudi sakrosantne besede, kako je slovenski narod z dejanji Jakoba Aljaža osvojil svojo sveto goro. Aljaževa uglasbitev pesmi Oj, Triglav, moj dom je le notranji izraz tistega, kar slehernik čuti vsaj ob pogledu na Triglav, kaj šele na vrhu.

Vse to zaokroža zunanji, vrednostni pomen Jakoba Aljaža v grobem. Drug, morda še pomembnejši vidik osebnosti Jakoba Aljaža pa nemara sploh ni bil povedan, prikazan in obravnavan.

Kaj je Jakob Aljaž sploh storil za narod in človeka, posebej za Slovenca? Kakšne lastnosti je moral imeti tak človek, kot je bil Aljaž, da se je lahko lotil tako velikih in zahtevnih gradbenih podvigov na Triglavu, tako rekoč iz nič, celo proti volji obvladujočega nemštva in posebno Alpenvereina?

Kot prvo moramo podčrtati Aljaževo **aktivno slovenstvo**. Aljaž se ni le rad oblačil v narodno nošo in izjasnjeval za Slovenca; deloval je za aktivno izražanje slovenstva med ljudmi in pred oblastmi z besedo, črko, pesmijo in — z dejanji na Triglavu.

Drugo, kar je treba poudariti, je njegov **očetovski odnos do naroda**. Vedel je, da mu duhovski stan nalaga več kot biti duhovni pastir; človeku pod Triglavom mora tudi kazati pot in usmeritev v narodnem življenju.

Ljudstvu pod Triglavom so gore od nekdanj dvigale oči kvišku. Po jasnini gorá so prepoznavali dan, hudo uró za uspeh letine, od gorá je prihajala nevarnost za imetje. Gore so človeku pomenile sestavni del življenja, zato je človek moral imeti odnos do gorá. Aljaž je temu odnosu primaknil tudi simbolni pomen za narodni ponos.

### ŠIROKA KOMUNIKACIJSKA OSEBNOST

Aljaž pa očetovskega odnosa ni imel samo do ljudi svojega kraja. Janko Mlakar piše, da je šele Aljaž pod roko pripeljal SPD v visokogorje. Dotlej se je namreč SPD ukvarjalo predvsem le z markiranjem poti, prirejanjem družabnih shodov in izletništvom. On pa je Slovenskemu planinskemu društvu pokazal pravo področje delovanja.

S svojim delom na Triglavu je Aljaž zbudil pozornost tudi v slovenskem svetu. Častni član Hrvatskega planinarskega društva ni bil le zaradi sosedstva, Aljaža niso kar tako sprejemali v Pragi, Aljaž ni kar na lepe besede sprejemal denarne pomoči za porušeno Aljažovo kočjo v Vratih iz (takrat še) poljskega Lvova, takratnega Petrograda (sedanjega Leningrada), pa tudi z Dunaja in iz Berlina. Aljaž je bil **avtoriteta in narodni mož**, znan po vsej Evropi.

Jakob Aljaž je bil široka **komunikacijska osebnost**. Ne le, da je njegova korespondenca za Osrednji odbor SPD v Ljubljani pomenila po Mlakarjevih besedah vedno zanimiva poročila, tako rekoč idejno hrano in oporo SPD in še marsikaj. Jakob Aljaž je bil v osebnih stikih s pomembnejšimi slovenskimi možmi takratnega časa, od političnih mož, na primer Janeza Evangelista Kreka, in od kulturnih veličin, recimo pesnika Simona Gregorčiča, do pomembnih planinskih osebnosti, kot so bili na primer prof. Johannes Frischauf in drugi, pa tudi dr. Kugy. Aljaž in Kugy sta na Triglav gledala vsak s svoje strani: Aljaž z narodne in praktične, Kugy z umetniške, oba pa sta vsak po svoje zaslužna za Triglav.

## FUTUROLOG ALJAŽ

Če ob tej priložnosti obravnavamo Aljaža v zrcalu časa, je Aljaž gotovo najprej zaslužen za narod, potem za slovenskega človeka-gornika, nadalje za Triglav, pa za planinsko stavbno in kulturno dediščino, za izročilo, glasbo idr. Vrstni red si lahko kajpak vsakdo priredi sam.

Tako kot velja za ovrednotenje njegovega pomena za slovenski narod, velja enako, da Aljaž še ni bil opisan v delu, ki ga služi, to je v monografiji. Zakaj odlašamo tako dolgo, da še danes, ob stoletnici prihoda triglavskega kralja Matjaža pod Triglav, nima svoje monografije?

Še da so bili Aljažu ob smrti namenjeni vijudnostni stavki v Planinskem vestniku; vendar se ga nista niti slovensko gorništvu niti SPD posebej spomnila s publikacijo, čeprav sta se mu zahvaljevala po posameznih delih za Aljažev stolp, za Triglavsko kočjo, za Aljažev dom ... pa smo prav po slovensko pri koncu.

Kje se dandanes v tem teku časa najbolj izkaže Jakob Aljaž? Kot nam Aljažev stolp na Triglavu simbolizira svetilnik narodne zavednosti, tako nam Aljaž pomeni mentorja, vzgojitelja in mecena.

Ljudstvo je učil vere, pokončne drže in narodne zavednosti. Bil mu je tolažnik v nesrečah in žalosti, svetovalec v skušnjavah, dobitnik ob življenjskih razpotjih.

Aljaž ni bil alpinist; nikoli ni ne z zgledom ne z dejanjem simpatiziral z alpinistiko. Prevečkrat je imel kot zadnji opraviti na pokopališču z gornikom, ki je izsiljeval prednost pred naravo v gorah. Očetovsko je dvigal prst nad predrznostjo v gorah, s kukulom je slonel na oknu župnišča na Dovjem in štel prihajajoče po triglavskem

Triglavski dom na Kredarici leta 1909, ko so ga prvič povečevali in ko je ob njem že stala kapa

grebenu. Svoj pogled na gorništvu je prilagodil nauku, da je treba v gorah živeti po pameti. Ni se učil herojstva v gorah. Gledano po meri današnjih podvigov v gorah Aljaž ni bil po meri alpinistov. Bil je **narodni mož** v najboljšem pomenu besede — narodni mož za množice. Lahko bi ga imeli za zavetnika slovenskih planincev, pa vendar tudi alpinistov.

Opravičilo za to, da Aljaž še nima svoje monografije, je morda to, da simboli nikoli ne smejo biti dorečeni, ker potem niso več to, kar nam pomenijo. Jakob Aljaž pa je slovenska planinska legenda. S knjižno monografijo ga hranimo za prihodnji čas — kot še veliko drugega. Vendar izročilo ne šteje časa. Aljaž nam torej živi, ni nam umrl.

Le pesnik je lahko zadel ta naš jutri: »Vsako jutro v zarji novi / novi nam žaré vrhovi, / čakajo, kdaj prideš spet, / ki si jim bil varuh vnet, / naš triglavski kralj Matjaž, / župnik z Dovjega Aljaž.«

So ljudje, ki jim je bila tudi v gorništvu karizma položena v zibel.

Porekel bo kdo, da je bil prav Aljaž tisti, ki je hotel Triglav omrežiti z žičnicami, prevrtati stene za zobato železnico, postaviti hotele — pač v slogu časa, ko so Švicarji vrtali v svoj Eiger. Toda Jakob Aljaž je tak Triglav videl v božični noči v rojstvu neke prihodnje dobe, za katero današnji človek pač še ni dozorel. Aljaž je bil glede tega futurolog. Danes bi ga bolje razumeli, če bi nam isto opisoval kot naravovarstvenik: česa na Triglavu ne sme biti, pa je Triglavu že grozilo.

Našli se bodo bralci, ki bodo preverjali, tehtali vsako besedo in vsako misel v Aljaževih spominih, sklepal in naklepal. Aljaž je narodu govoril s Triglava tudi v prisposodobah, med vrsticami, zato je tudi sanjal v božični, nevsakdanji noči. Mar to kaj pomeni?



**SREČNA GORA TRIGLAV**

Aljaž si je sam postavil spomenik: ne enega, kar več si jih je postavil prav na Triglavu.

Letos 27. avgusta, ob stoletnici njegovega prihoda na Dovje, mu bodo ljudje tega kraja in drugi od blizu in daleč postavili spomenik ob cesti, da bo sleherni, domač in tuj, vedel, kdo je živel pod Triglavom. Akcija za spomenik je bila spontana, ljudska, v slogu pesnikovih stihov »... ki si jim bil varuh vnet, zdaj ti hvaležni hranijo spomine.«

Časi, ki prihajajo, niso na svoj način nič manj zaskrbljujoči, kot so bili tisti v poznih Aljaževih letih. Zelena pravljica iz Zlatorogovega vrta je vsako leto bolj ožgana od kislega sovraga, vsako leto se človeško mravljišče na Triglavu bolj pomnoži, v dolini pa suburbanizira in motorizira ter s takimi navadami sili navzgor in pušča sledove svoje civilizacije.

Stoletnica Aljaževega prihoda pod Triglav je tudi prava priložnost, da se zamislimo, kako je pravzaprav s Triglavskim narodnim parkom in z vso našo naravno dediščino v gorah. In ne samo z naravno: tudi s planinsko kulturno dediščino, ki se je je v teh več kot dvesto letih zahajanja v naš gorski svet le nabralo toliko, da mimo nje ne more niti slovenska kulturna zgodovina.

Vse bolj znane evropske gore od Mont Blanca pa na nižje so imele svoje prve pristopnike, nekatere alpinistično bolj naglašene (tako imenovani zadnji problemi Alp) pa svoje bolj ali manj znane zmagovalce.

Toda katera evropska gora je imela takega svojega varuha — ne prvega pristopnika —, kot ima Triglav svojega Aljaža?

Ali ima najvišja gora Evrope takega moža — ali pa svetovljansko znana lepota Alp nad Zermattom Matterhorn? Se ponaša s kom podobnim Heiligenblut pod Velikim Klekom?

Triglav je torej tudi s tega zornega kota srečna gora. Jakob Aljaž ni dal Dovju-Mojstrani le planinskega, ampak tudi turistični kapital, ki ga velja izkoristiti. To bi veljalo posebno še zdaj, ko v bližini v karavanška nedra vrtajo evropsko cesto in ko tudi govorijo o zimski olimpiadi treh dežel.

Dovje-Mojstrana ima zaradi naravne lege pod Triglavom in kot izhodišče v doline Vrat, Kota in Krme idealen letoviški značaj. Nič naj ne hlepi po vrtnju predora pod Luknjo v Trento! Pač pa naj v podaljšku pokopališča na Dovjem uredijo spominski park, kamor bi prenesli spominske plošče ponesrečenih s Triglavskega pogorja. Plošče skupaj z grobovi Aljaža, Juga, Janeza Polde in mnogih drugih — to bi bil planinski muzej na prostem, idealno dopolnilo Triglavski planinski zbirki v Mojstrani!

Dovje-Mojstrana nima hotelske strukture, kakršno imajo najbolj znana evropska planinska središča. Ima pa Jakoba Aljaža. Aljaž pokrije vse, tudi manjkajoče. Aljažovo delo na Triglavu je planinsko turistično izročilo za naslednje tisočletje, Aljažev credo v Triglavu sporočilo za slovenski jutri.

Z zgledom je učil; ali nas je tudi naučil ljubiti domovino, kar so tudi naše gore?

JAKOB ALJAŽ KOT GLASBENIK

**SLAVČEK IZPOD SIVEGA TRIGLAVA****EDO ŠKULJ**

Življenjski okvir župnika Jakoba Aljaža je kaj preprost. Rodil se je 1. julija 1845 v Zavrhu pod Šmarno goro v župniji Smlednik. Osnovno šolo je obiskoval doma in deloma v Ljubljani, kjer je tudi hodil v gimnazijo. Od drugega razreda je stanoval kot gojenec zavoda Alojzijeviše. Po maturi je eno leto študiral klasično filologijo na Dunaju, nato pa je vstopil v ljubljansko bogoslovje. Leta 1871 je bil ordiniran. Kot kaplan je služboval v Tržiču, kot župnik od leta 1880 na Dobravi pri Kropi, od leta 1889 pa na Dovju, kjer je ostal do smrti, ki ga je doletela 4. maja 1927. V spominskem članku je Anton Dolinar na kratko označil njegove človeške lastnosti: »Neutrudljiva dobrohotnost, ljubeznivost in odkritosrčna prijaznost do vsakega, vedno in povsod, ne oziraje se,

kateremu družbenemu stališču kdo pripada.«<sup>1</sup>

Župnika Aljaža lahko motrimo kot duhovnika, planinca ali glasbenika. V tem članku bi samo bežno pogledali v njegov glasbeni talent, in sicer v štirih točkah. Najprej moramo omeniti njegove glasbene študije, kolikor jih je pač imel, potem v njegovo glasbeno delo, ki se je kazalo predvsem v treh smereh: zborovodja, skladatelj in urednik.

**GLASBENI ŠTUDIJ**

Gotovo je, da je bil Aljaž dokaj velik glasbeni talent. Vendar talent brez študija ostane v grobem stanju. Zdi se, da je prvi glasbeni pouk dobil šele takrat, ko je prišel v Alojzijeviše. Tam je petje po-

<sup>1</sup> A. Dolnar, † Jakob Aljaž, v: P 7 (1927) 25.